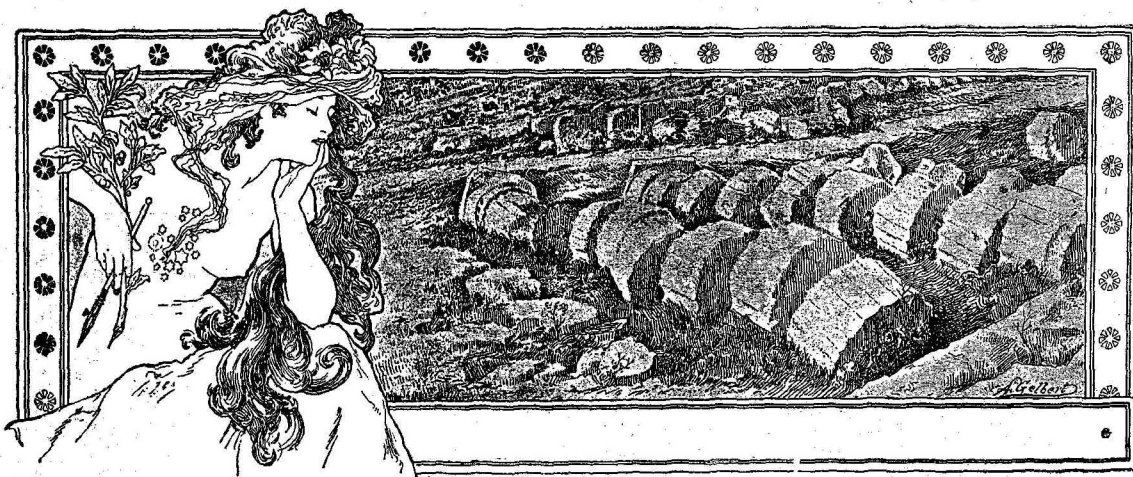
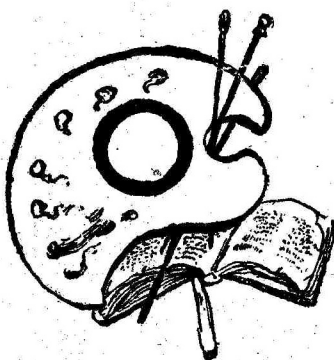

Ο ΑΓΙΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΕΝ ΤΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑΙ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΙ

Ι διασωθέντες μοναχοὶ τῶν Στροφάδων ἐκ τῆς ἀγρίας ἐπιθέσεως τῶν Τούρκων, τῷ 1717, ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ ἐνετικῆν κορβέταν, ἡ ὁποία παρέλαβε τοὺς δυσ-

τυχεῖς μοναχοὺς καὶ τὸ ἱερόν λείψανον τοῦ Ἀγίου Διονυσίου καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ζάκυνθον τῇ 24 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Ἡ ἀξιόμνημόνευτος αὕτη ἡμέρα ὥρισθη ὡς ἡμέρα ἐορτῆς τῆς ἀνακομιδῆς τοῦ ἱεροῦ λειψάνου καὶ ἐπισήμως τελεῖται ἀνά τὴν πόλιν ἡ παραγωγὴ αὐτοῦ.

Ὁ ἅγιος Διονύσιος ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον τῇ 17 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1622, ἐν τῇ πόλει Ζακύνθῳ, ἀλλὰ τὸ σῶμα αὐτοῦ μετεφέρθη εἰς τὴν μονὴν τῶν Στροφάδων κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του.

Ἡ κοινότης Ζακύνθου τῷ 1724 ἀνεκήρυξε τὸν Ἅγιον προστάτην Ζακύνθου, ἀντὶ τοῦ μέχρι τότε προστάτου τῆς Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.

Μετὰ τὴν μεταφορὰν τὸ ἅγιον λείψανον εἰς Ζάκυνθον, κατετίθη εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν ναόν. Τῇ ἐπομένῃ ἐπισήμως τὸ μετέφεραν εἰς τὸν ἐν Καλλιτέρῳ ναὸν τῆς Παναγίας μετόχιον τῶν Στροφάδων, ἔνθα ἔμεινε μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐν τῇ πόλει ὁμωνύμου ναοῦ, ὅστις, τῷ ἔτει 1764, ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀνωκοδομήθη. Τῷ 1839 ὠκοδόμησαν τὸ μετὰξὺ τῆς Μονῆς καὶ τοῦ Ἀγιαστηρίου κωδωνοστάσιον. Τῷ

δὲ 1846 ἤρξατο ἡ οἰκοδόμησις τοῦ ὠραίου κωδωνοστασίου ἄντικρυ τοῦ ναοῦ, κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ μηχανικοῦ Φιλίππου Χατζᾶ(1), ὅστις ἐμμνήθη τὸ περιλάλητον κωδωνοστάσιον τοῦ Ἀγίου Μάρκου τῆς Βενετίας.

Ὁ τρομερὸς σεισμὸς τῆς 5 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1893 κατέρριψε τὸ κωδωνοστάσιον τοῦτο ἀπὸ τοῦ μέσου. Τὸ καταπεσὼν μέρος ἀνωκοδομήθη μὲ τροποποίησιν τοῦ δημαρχιτέκτονος Ἰωάννου Τριχᾶ, ὅστις ἀντικατέστησε τὸ πυραμοειδῶς ἀπολήγον κωδωνοστάσιον διὰ τοῦ κοινοῦ θόλου καὶ οὕτω ἔχασε τὴν προτέραν ὠραιότητα. Ὁ ἴδιος σεισμὸς κατέρριψε καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Διονυσίου. Ἐκ τοῦ προχείρου διεσκευάσθη ἀντισεισμικῶς μὲ τὸν σκοπὸν τῆς οἰκοδομήσεως μεγάλης ἐκκλησίας, δι' ἑράνου, ὃ ὁποῖος καὶ ἤρξατο.

Ἦπῃρχον δύο ἰδέαι. Ἡ μὲν νὰ ἀνοικοδομηθῇ εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν, ἔνθα κεῖται, ἡ δὲ εἰς τὴν πλησίον Πλατεῖαν Δομβάρδου. Ὑπερίσχυσεν ἡ πρώτη. Ἐνεκρίθη δὲ καὶ τὸ ὠραῖον σχέδιον τοῦ γνωστοῦ μηχανικοῦ κ. Π. Καραθανασοπούλου. Ἐλπίζομεν τὸ οἰκοδόμημα νὰ κτισθῇ ἀντισεισμικῶς, διότι τὸ ἔδαφος δὲν εἶνε πολὺ ἀσφαλές, ἀφοῦ τὸ μέρος ἐκεῖνο εἶνε ἐπιχωμάτων.

Ὅταν τῷ 1764 ἤρξατο ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου, ἀμέσως σκέψις ἐγένετο καὶ περὶ ἐσωτερικοῦ καλλωπισμοῦ διὰ καλλιτε-

(1). Ὁ Χατζᾶς ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1807, ἔνθα ἀπέθανε τῇ 26 Μαρτίου τοῦ ἔτους 1862. Ἦτο υἱὸς πτωχοῦ ξυλουργοῦ. Ἰδοῦσα ἡ Ἰταλὶς Βέργη τὸ παιδίον σχεδιάζον μὲ κάρβουνον ἢ μολύβι, ἐνόησεν ὅτι εἶχε κλίον εἰς τὴν καλλιτεχνίαν καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς Βενετίαν, ὅπου ἐπούδασεν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν ζωγραφίαν. Ἐπανελθὼν ὁ Χατζᾶς εἰς τὴν Ζάκυνθον κατέγεινεν εἰς τὴν πρώτην. Ἔργα αὐτοῦ εἶνε ἡ Λέσχη Ζακύνθος, ἡ Ἀγορὰ κλπ.

χνικῶν ἔργων. Ὁ Saint-Sauveur⁽¹⁾ ἱστορεῖ ὅτι εἰς τὴν συνοικίαν Ἀμμον «... βλέπει τις τὰς πρὸς ὡραιότερας καὶ πλουσιωτέρας ἐλληνικὰς ἐκκλησίας, οὐχὶ μόνον τῆς Ζακύνθου, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν νήσων. Ἡ πρώτη εἶνε ἡ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Διονυσίου καὶ εἶνε διακοσμημένη μετὰ εἰκόνων καλλιτεχνῶν, οἷτινες ἀῆλθον ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν. Ἀφειδῶς ἐκοσμήθη μετὰ κοσμήματα ἐλληνικῆς γλυπτικῆς ἐπιχρυσ. Μία ζωγραφία, ἣτις προσελκύει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν προσοχὴν τοῦ ξένου, εἶνε τὸ ἔργον ἐνὸς Ζακυνθίου ἱερέως (τοῦ Κουτούζη). Εἶνε περίπου τριῶν ποδῶν πλάτους καὶ μακρὸν ὅσον εἶνε ὁ γυναικωνίτης. Ἀπεικονίζεται ἡ λιτανεὶα τοῦ Ἁγίου Διονυσίου καὶ ἀριθμοῦνται περισσότερον ἀπὸ τριακοσίους ἀνθρώπους καὶ μ' ἐπεβεβαίωσαν ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων ἡμοιάζουσιν. Ἡ ἐκκλησία αὕτη εἶνε πλουσίη εἰς ἀργυρὰ καὶ κεντήλια καὶ εἰς τάμματα. Τὸ λείψκον τοῦ Ἁγίου Διονυσίου διατηρεῖται εἰς λάρακα μετ' ἐπιχρυστον ἀργυρον, καλῶς ἐπιεργασμένον...⁽²⁾»

Ὁ Κουτούζης ἔγραψε τὸ καλλιτεχνικὸν τοῦτο ἀριστοῦργημα τῷ 1766.

Ἐν τῇ πραγματείᾳ ἡμῶν περὶ τῆς Ζωγραφικῆς ἐν Ἑλλάδι, ἣν ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ (ἔτος Β' σελ. 187) ἐγράφομεν ὅτι ἡ ἐν λόγῳ λιτανεὶα εἶνε ὡς ἐξηλθεν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ καλλιτέχνου καὶ μέχρι τοῦδε εὐτυχῶς οὐδεμία βέβηλος χεὶρ τὴν ἡγγισεν.

Οὕτω κρίνει τις θεωρῶν τὴν εἰκονογραφίαν τῆς Λιτανείας.

Ὁ ἀριστος νεκρὸς καλλιτέχνης κ. Δημήτριος Πελεκάσης εἰς σειρὰν ἀξιολόγων ἄθρων *Περὶ τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων Ζακύνθου* δημοσιευθέντων εἰς τὸ «Νέον Πνεῦμα» γράφει:

«Τὴν λιτανεὶαν τοῦ Ἁγίου θὰ περιγράψω, ἥτις διετήρησεν ἔτι, διαφυγοῦσα τὴν ληστρικὴν ἐπίθεσιν, τὴν χάριν καὶ τὴν ὡραιότητα τοῦ πρωτογράφου.» Ἀλλὰ ἐκείφθῃ ἔπειτα διὰ κλίμακος ν' ἀνέλθῃ ἐκ τοῦ πλησίον νὰ ἐξετάσῃ τὸ ἔργον καὶ μετ' ἐκπλήξεως εἶδεν ὅτι ἡ εἰκὼν αὕτη ἔτυχε τῆς τύχης τῶν λοιπῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ εἰκόνων. Διὸ καὶ κατωτέρω γράφει:

«... Μακρόθεν, ὡς ἐκ τοῦ ὕψους, ὅπου ἡ Λιτανεὶα τοῦ Ἁγίου εὐρίσκεται, εἶχομεν τὴν πεποιοῦσιν ὅτι μόνῃ αὕτη ἐκ τῶν εἰκόνων τοῦ Κουτούζη, θὰ εἶχε διαφύγει τὴν ἀγρίαν ἐπιθεσιν τῶν ἱεροσύλων καὶ βεβήλων, ἀλλ' ἡπατήθημεν, παρατηρήσαντες ἐπισταμένως αὐτὴν ἐκ τοῦ πλησίον. Ἡ εἰκὼν αὕτη, ὡς ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Κουτούζη, ἀναμφιδόλως θὰ ἦτο ἀριστοῦργημα, ἀλλ' ἤδη οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν καλλιτεχνικὴν...». Ὁ κ. Πελεκάσης εἶδε πρὸς τὸ ἄκρον τῆς εἰκόνος καὶ τὸ ὄνομα τοῦ βεβήλου ἐπι-

διορθωτοῦ Πουπλίκοι καὶ τὸ ἔτος 1865, ὅτε διεπράχθη τὸ ἔγκλημα τῆς διορθώσεως. Ἐξακολουθῶν ὁ κ. Πελεκάσης λέγει διὰ τὸν Πουπλίκοιαν: «... Εἰς τὴν εἰκόνα αὐτὴν ἀπωλείσθη τὸ εὐστροφον τὰν, τὸ ὁποῖον διέκρινε τὰ ἔργα τοῦ ζωγράφου Κουτούζη. Καὶ μόνον διακρίνεται ποῦ καὶ ποῦ ὁ κουρασμένος χρωστήρ τοῦ κακοτέχνου καὶ ἀκλαισθήτου, ὅστις οὐδεμίαν ἰδέαν εἶχε τέχνης. Οὐδεμίαν ἀρμονίαν χρωμάτων ἀνακαλύπτει τις ἐν αὐτῇ καὶ μόνον δι' ἐπιστῆμιν μελέτης φαίνεται ἡ στάσις τῶν συμπλεγμάτων τὰ ὁποῖα ὁ Κουτούζης εἶχε διχαράσει καὶ τὰ ὁποῖα κατόπιν ἐπιδιωρθώθησαν. Καὶ ἐκ τῆς στάσεως αὐτῶν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, ὁποῖον ἀξίαν, θὰ εἶχεν ἡ εἰκὼν αὕτη ἂν καὶ ἔχῃ ἐξαφαισθῇ πλέον πᾶν εἶδος σχεδίου. «Ἐπὶ τῶν προσώπων τῶν ἱερέων καὶ τῶν λοιπῶν μορφῶν διακρίνονται μαῦρι, σκληραὶ καὶ ἄχαρεις γραμμαί. Τὰ χωρίσματα τῶν χειλέων, οἱ ὀφθαλμοί, ὁ χρωματισμὸς τῶν σαρκωμάτων ἔχουσι κατασπικλωθῇ διὰ σκληρῶν γραμμῶν καὶ ἀτέχνων χρωματισμῶν...»

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ εἰκὼν αὕτη ἔχει μόνον ἱστορικὴν ἀξίαν ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν μεγάλην καλλιτεχνικὴν. Λέγομεν ἱστορικὴν, διότι γράφεται ἡ λιτανεὶα ὡς ἐγένετο ἐπὶ ἐνετοκρατίας μετὰ τὰς ἐνετικὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐνδυμασίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ Κουτούζης διὰ τὴν ἰδίαν ἐκκλησίαν εἶχε γράψῃ πολλὰς ὡρίας εἰκόνας, ἐν αἷς διέπρεπον αἱ περὶ τῶν πρωτοτύπων συνθέσεις ἐκ τοῦ βίου καὶ τῶν θυμάτων τοῦ Ἁγίου. Ἀλλὰ δυστυχῶς πᾶσαι αἱ εἰκόνες ἀπὸ βεβήλου τῆς τέχνης κατεστράφησαν. Πτίζει δὲ εἰς τοῦτο ἡ ἀμάθεια τῶν τότε διοικούντων τὴν μονήν, ἥτις ἔδωκε τὰ καλλιτεχνικὰ ἀριστουργήματα εἰς ἀπειροκάλους τεχνίτας πρὸς ἐπιδιόρθωσιν.

Ὁ Κουτούζης εἶνε μέχρι τοῦδε ὁ μόνος ζωγράφος, ὅστις ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὸν Ἁγίον Διονύσιον καὶ ἐξετέλεσεν ἀριστοῦργήματα ἀληθῆ.

Καὶ ὁ Καντούνης ἔγραψεν εἰκόνας τοῦ Ἁγίου Διονυσίου καλὰς, ὡς καὶ ὁ κ. Σπυρίδων Πελεκάσης.

Οἱ Ζακύνθιοι ἀγιογράφοι, οἱ ἐργαζόμενοι κατὰ τὴν βυζαντινὴν τεχνοπρίαν, ἔκαμαν εἰκόνας ἀρκετὰς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου. Ἐκ τούτων διαπρέπει ὁ Κεφκλὴν Ἰωάννης Ταμπάκης, ὅστις ἐργάζετο καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Ζακύνθον. Οὗτος ἐξεπόνησεν ἀρκετὰς εἰκόνας τοῦ λειψάνου τοῦ Ἁγίου, ἐν αἷς καὶ μία πολὺ μεγάλη, ἀρκετὰ καλὴ, μετὰ πολὺ λεπτὰς κοσμηματογραφίας ἐπιχρυσούς.

[Ἐπείτα τὸ τέλος].

ΣΠ. ΔΕ - ΒΙΑΖΗΣ

(1). Voyage κτλ. τόμος Γ', σελ. 193.

(2). Ἡ ἄλλη ἐκκλησία, τὴν ὁποίαν ὁ Γάλλος ἱστορικὸς ἐκθειάζει εἶνε ἡ Φανερωμένη.